

PAWEŁ KUCZMA

ORCID: 0000-0003-1443-4742

Uniwersytet Zielonogórski

EUROPEIZACJA KONSTYTUCJI RP NA TLE ROZWIĄZAŃ PAŃSTW CZŁONKOWSKICH UNII EUROPEJSKIEJ

Abstrakt: Konstytucja RP okazała się na tyle uniwersalnym i dostosowanym do zmieniającej się rzeczywistości prawnej aktem, że po wstąpieniu do Unii Europejskiej Polska tylko raz stanęła przed koniecznością dostosowania treści aktu o najwyższej mocy prawnej do rozwiązań normatywnych obowiązujących w UE. Nie oznacza to jednak, że Ustawa Zasadnicza nie zostanie w przyszłości poddana dalszej europeizacji. Konstytucja RP nie jest bowiem zupełnie obojętna na prawo europejskie; można odnaleźć w niej odesłania do prawa międzynarodowego, a jej europeizacja następuje obecnie w sposób pośredni.

Celem rozważań zawartych w niniejszym artykule będzie ustalenie znaczenia terminu „europeizacja” oraz wskazanie, czy Konstytucja RP jest konstytucją „europejską” zwłaszcza na tle rozwiązań obecnych w ustawach zasadniczych innych państw członkowskich, a także czy stan europeizacji Konstytucji RP można uznać za zadowalający.

Słowa kluczowe: konstytucja, prawo europejskie, europeizacja, integracja europejska

WPROWADZENIE

Konstytucja RP została uchwalona siedem lat przed wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Z tego względu w treści tego aktu nie pojawiły się przepisy odwołujące się wprost do UE. Twórcy Konstytucji wykazali się jednak dojrzałością, przewidywalnością i chęcią utrzymania stabilizującej funkcji ustawy zasadniczej¹, zawierając „klauszulę integracyjną”², na podstawie której możliwe było uzyskanie członkostwa w Unii bez konieczności zmiany samej Konstytucji (art. 90).

Konstytucja RP okazała się przy tym na tyle uniwersalnym i dostosowanym do zmieniającej się rzeczywistości prawnej aktem, że po wstąpieniu do UE Polska tylko raz stanęła przed potrzebą dostosowania treści aktu o najwyższej mocy

¹ Na temat tej funkcji zob. np. A. Bałaban, *Stabilizująca i dynamizująca funkcja konstytucji*, [w:] *Zbiór materiałów na Sesję Wydziału Prawa US — 200-lecie Konstytucji 3 Maja*, Szczecin 1991.

² R. Chruściak, *Procedury przystąpienia do Unii Europejskiej w pracach nad konstytucją*, „Państwo i Prawo” 2003, nr 5, s. 44 n.

prawnej do rozwiązań normatywnych obowiązujących w Unii. Konieczność realizacji zobowiązań wynikających z członkostwa w Unii Europejskiej wymusiła zmianę art. 55 Konstytucji w celu umożliwienia przekazania (ekstradycji) obywatela polskiego do państwa członkowskiego Unii Europejskiej na podstawie europejskiego nakazu aresztowania³.

Nie ulega wątpliwości, że sama interpretacja postanowień konstytucyjnych w przyszłości okaże się niewystarczająca⁴, a akcesja w dalszej perspektywie z pewnością wymusi konieczność dokonania rewizji niektórych konstytucyjnych unormowań. „Truizmem jest stwierdzenie, że nie ma (i nie może być) konstytucji niezmiennych”⁵. Integracja europejska obejmuje bowiem swoim zasięgiem coraz więcej sfer życia społeczno-gospodarczo-politycznego, co wpłynie również na ingerencję w treść konstytucji, jednak „ingerencja ta nie musi się odbyć w jakimś jednym, określonym momencie ani też przybierać jakiegoś zuniformizowanego, homogenicznego kształtu”⁶. Jednocześnie z dużą ostrożnością należy jednak podchodzić do wszelkich propozycji „rewizji Konstytucji w duchu jej »otwarcia«, gdyż nie każda modyfikacja jest zmianą na lepsze, tym bardziej gdy to »lepsze« ciągle jest w powijkach”⁷.

Celem rozważań w niniejszym opracowaniu będzie zatem ustalenie znaczenia terminu „europeizacja” oraz wskazanie, czy Konstytucja RP jest konstytucją „europejską” zwłaszcza na tle rozwiązań obecnych w ustawach zasadniczych innych państw członkowskich, a także czy stan europeizacji Konstytucji RP można uznać za zadowalający.

1. ISTOTA I METODY EUROPEIZACJI KONSTYTUCJI

Proces europeizacji może dotyczyć różnych przejawów aktywności jednostek i instytucji oraz organów władzy publicznej. W interesującym nas aspekcie będzie odnosił się do oddziaływania prawa europejskiego na prawo krajowe. Według Roberta Grzeszczaka europeizacja to zasadniczy wyraz wpływu Unii Europejskiej na państwa członkowskie, wynikający z implementowania polityk i prawa UE⁸.

³ P. Kuczma, *Wpływ prawa europejskiego na porządek konstytucyjny RP — wybrane problemy*, „Deutsch-Polnische Juristen-Zeitschrift” 2020, nr 1–2, s. 13.

⁴ J. Żak, *Postulowane zmiany Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w dobie europeizacji*, „Prawo” 317, 2015, s. 162.

⁵ L. Garlicki, *Aksjologiczne podstawy reinterpretacji konstytucji*, [w:] *Dwadzieścia lat transformacji ustrojowej w Polsce*, red. M. Zubik, Warszawa 2018, s. 85.

⁶ J. Szymanek, *O potrzebie euro-nowelizacji Konstytucji RP*, „Studia Prawnicze” 2010, nr 1 (183), s. 5.

⁷ A. Ławniczak, *Konstytucja III RP a prawo europejskie*, „Przegląd Prawa i Administracji” 82, 2010, s. 172.

⁸ R. Grzeszczak, *Charakter i rozwój procesu europeizacji prawa polskiego*, „Prawo Europejskie w Praktyce” 2016, nr 3 (141), s. 9.

„Europeizacja jest zatem efektem oddziaływania integracji europejskiej na system prawny państwa członkowskiego, w tym także Konstytucji krajowej”⁹. Z kolei wedle Michała Ziółkowskiego europeizacja konstytucji to

mający źródło w konstytucyjnej normie uprawniającej do przekazania UE oznaczonych kompetencji organów władzy publicznej oraz konstytucyjnym obowiązku przestrzegania prawa międzynarodowego proces „splatania się” norm prawa UE oraz norm konstytucji w ten sposób, że pierwsze z nich w zakresie kompetencji powierzonych — determinują zmianę brzmienia lub rozumienia drugich¹⁰.

Europeizacja prawa kojarzona jest najczęściej ze zjawiskami występującymi w sferze prawa prywatnego. Efektem europeizacji jest jednak także oddziaływanie na system prawno-ustrojowy państw członkowskich — skutek tego procesu dostrzegalny jest w obszarze prawa publicznego, zwłaszcza konstytucyjnego¹¹.

Europeizacja konstytucji oznacza w pewnym uproszczeniu konstytucjonalizację materii w różny sposób powiązanych z prawem Unii Europejskiej (europeizacja *sensu stricto*) lub w ogóle z prawem stanowionym przez europejskie organizacje międzynarodowe (europeizacja *sensu largo*)¹².

Tymczasem oddziaływanie prawa europejskiego na system prawa krajowego, szczególnie na konstytucję, prowadzi między innymi do stawiania pytania o relację pomiędzy tymi systemami oraz o ustalenie pierwszeństwa stosowania danego systemu, czyli określenie hierarchii.

Pokusie wartościowania i hierarchizowania systemów prawnych ulega nawet władza sądownicza. Na temat pierwszeństwa prawa europejskiego wielokrotnie wypowiadał się TSUE, a także polski Trybunał Konstytucyjny¹³ i inne sądy konstytucyjne¹⁴, zajmujące różne stanowiska. Prawo europejskie i prawo krajowe współegzystują jednak obok siebie, stanowią porządki prawne zupełnie odmiennych podmiotów prawa międzynarodowego, mających odrębne źródła tej podmiotowości, realizujących często odmienne funkcje, a normy prawne będące produktem tych systemów prawa powinny regulować inne problemy prawne. Ta multicentryczność implikuje

⁹ M. Przysucha, *Konstytucjonalizacja i europeizacja prawa a powstanie nowego modelu sądowego stosowania prawa*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Administracji AJD w Częstochowie” 2015, nr 1 (11), s. 144.

¹⁰ M. Ziółkowski, *Anonimowa konstytucja. Dyskretna europeizacja (uwagi na tle procedury zmian Konstytucji Królestwa Niderlandów)*, [w:] *Europeizacja Konstytucji Państw Unii Europejskiej*, red. K. Kubuj, J. Wawrzyniak, Warszawa 2011, s. 111–132.

¹¹ D. Lis-Staranowicz, J. Galster, *O zjawisku europeizacji polskiego prawa konstytucyjnego*, „Przegląd Sejmowy” 2010, nr 2, s. 29–51.

¹² *Ibidem*, s. 29.

¹³ Wyrok TK z dnia 11 maja 2005 roku, sygn. K 18/04.

¹⁴ Wyrok SK z dnia 26 listopada 2008 r. w sprawie zgodności z porządkiem konstytucyjnym Republiki Czeskiej Traktatu z Lizbony (sygn. PL.US 19/08), przeł. i oprac. K. Witkowska-Chrzczonek, „Przegląd Sejmowy” 2009, nr 2, s. 271–290.

konieczność wypracowania takich narzędzi w postaci przepisów i instytucji kolizyjnych, które umożliwiają jasne wyznaczenie granicy pomiędzy materią zastrzeżoną dla prawa Unii Europejskiej a krajowym porządkiem prawnym, bez wdawania się w tym zakresie w ideologiczny spór co do miejsca w hierarchii¹⁵.

Z tego względu wprowadzenie rozdziału „europejskiego” do Konstytucji RP mogłoby zapobiec generowaniu w przyszłości pewnych problemów na styku prawa krajowego i europejskiego. Konstytucja RP nie określa bowiem precyzyjnie ram polskiego członkostwa w Unii Europejskiej¹⁶. Dlatego za zjawisko nietypowe, zwłaszcza na tle regulacji konstytucyjnych innych państw członkowskich w UE, należy uznać nieuwzględnienie regulacji dotyczącej członkostwa Polski w Unii Europejskiej w Ustawie Zasadniczej¹⁷. Konstytucja RP nie zawiera żadnych odwołań wprost do UE, jej poprzedniczki — Wspólnoty Europejskiej, do prawa europejskiego i jego źródeł ani instytucji unijnych, szczególnie Trybunału Sprawiedliwości UE, czy też pośrednio — do zasad, celów, kompetencji czy polityk Unii. Pod tym względem jej „europejskość” jest w zasadzie żadna.

Europeizacja konstytucji w sensie technicznym może nastąpić poprzez:

- uchwalenie nowej konstytucji, której treść będzie lepiej korespondowała z rozwiązaniami obecnymi w traktatach i prawie europejskim oraz stanowiła odpowiedź na zobowiązania, które zaciągnęła Polska, przystępując do Unii, lub
- jej częściową nowelizację.

Chcąc wprowadzić do tekstu konstytucji pewien kompleks zmian uwarunkowanych członkostwem państwa w Unii Europejskiej, również można to uczynić na dwa sposoby:

- 1) przez wprowadzenie zmian rozproszonych, ujętych w różnych miejscach konstytucji; lub też
- 2) przez wprowadzenie do tekstu konstytucji nowej, wyodrębnionej części („rozdział europejski”; Austria, Finlandia, Francja, Rumunia, Szwecja [a także Litwa i Rumunia — P.K.]¹⁸.

2. „EUROPEJSKOŚĆ” KONSTYTUCJI PAŃSTW CZŁONKOWSKICH UE

Odniesienia do Unii Europejskiej znajdujące się w konstytucjach jej państw członkowskich mają różny zakres. Są państwa, których konstytucje nie zawierają odniesień do Unii Europejskiej (Polska, Dania, Holandia, Słowenia, Chorwacja); takie, których konstytucje zawierają szcątkowe (ogólne) odniesienia do szero-

¹⁵ E. Łętowska, *Multicentryczność współczesnego systemu prawa i jej konsekwencje*, „Państwo i Prawo” 2005, nr 4.

¹⁶ R. Balicki, *Zagadnienie „rozdziału europejskiego” w Konstytucji RP — uwagi de lege ferenda*, [w:] *Zasada pierwszeństwa stosowania prawa Unii Europejskiej w praktyce działania organów władzy publicznej RP*, red. M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, Wrocław 2015, s. 98.

¹⁷ K. Witkowska-Chrzczonecznik, *Konstytucyjnoprawny wymiar członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, [w:] *Prawo konstytucyjne*, red. Z. Witkowski, Toruń 2011, s. 117.

¹⁸ R. Balicki, *op. cit.*, s. 101.

ko rozumianego systemu prawnego UE (na przykład Hiszpania, Belgia, Czechy, Słowacja, Estonia, Malta); są i takie, gdzie tych odniesień jest pokaźna liczba (na przykład Francja, Niemcy, Litwa, Szwecja). Pod względem formalnym „europejskość” konstytucji państw członkowskich UE jest zatem zróżnicowana¹⁹.

Postanowienia konstytucyjne adresowane do stosunków z Unią Europejską można podzielić na kilka grup. Do pierwszej z nich można zaliczyć regulacje dotyczące uprawnień parlamentu w związku z członkostwem w UE; są one głównie związane z realizacją funkcji informacyjnej wobec organów władzy ustawodawczej. Rola parlamentu w tym wypadku ma zazwyczaj bierny charakter, ale sam fakt, że organ przedstawicielski jest informowany o zamierzeniach rządu, jest formą wypełniania funkcji kontrolnej wobec władzy wykonawczej i wpisuje się w realizację mechanizmu *check and balances*. W większości rozwiązań konstytucyjnych parlament jest bowiem wyłącznie adresatem informacji pochodzących od rządu. Można jednak odnaleźć takie rozwiązania, w których parlament dysponuje prawem konsultowania rozstrzygnięć lub wyrażania decyzji, mających niekiedy nawet wiążący charakter dla rządu (na przykład na Węgrzech). W ramach przeglądu regulacji konstytucyjnych dotyczących uprawnień parlamentu w związku z członkostwem w UE można wskazać chociażby na:

- obowiązek rządu do informowania na bieżąco Riksdagu o sprawach dotyczących współpracy w ramach Unii Europejskiej oraz przeprowadzania, w razie potrzeby, konsultacji z organami wskazanymi przez Riksdag (Szwecja, rozdz. 10 § 10);

- informowanie przez Radę Ministrów Zgromadzenia Narodowego o sprawach dotyczących zobowiązań wynikających dla Republiki Bułgarii z jej członkostwa w Unii Europejskiej oraz o opracowywaniu, uchwalaniu i składaniu sprawozdań ze swoich działań (Bułgaria, art. 105 ust. 3 i 4);

- wypowiedanie się przez parlament na temat materii przekazanych do decyzji organów Unii Europejskiej i dotyczących sfery kompetencji zastrzeżonych dla parlamentu (Portugalia, art. 161 lit. n);

- obowiązek powiadamiania izb o rozpoczęciu negocjacji w celu całkowitej rewizji układów powołujących Wspólnoty Europejskie oraz traktatów, które je zmieniały lub uzupełniały (Belgia, art. 168);

- uzyskanie zgody Rady Narodowej na zawarcie międzypaństwowych traktatów, na mocy których zmienione zostają uzgodnione podstawy Unii Europejskiej (Austria, art. 50 ust. 1 pkt 2);

- uprawnienie Zgromadzenia Krajowego do wystąpienia do rządu o informację w sprawie stanowiska rządowego, jakie ma być prezentowane w procesie decyzyjnym instytucji Unii Europejskiej, działających z udziałem rządów oraz zajmowanie stanowiska wobec rozpatrywanych przez te instytucje projektów; w procesie decyzyjnym w instytucjach Unii Europejskiej rząd powinien uwzględnić stanowisko Zgromadzenia (Węgry, art. 19).

¹⁹ J. Żak, *op. cit.*, s. 166.

W ramach tej grupy uprawnień można wyróżnić podgrupę przepisów odnoszących się do komisji parlamentarnych, takich jak:

- otrzymywanie przez Komisję Spraw Zagranicznych raportów od Rady Państwa w sprawach dotyczących wspólnej polityki zagranicznej i polityki bezpieczeństwa oraz otrzymywanie przez Wielką Komisję Eduskunty raportu o rozpatrzeniu innych spraw w Unii Europejskiej (Finlandia, § 97);

- powołanie w parlamencie Komisji do Spraw Europejskich (Niemcy, art. 45; Francja art. 88-4);

- uprawnienia komisji (na przykład w Litwie Komisje Spraw Europejskich i Spraw Zagranicznych mogą w trybie określonym w regulaminie Seimasu przedstawić rządowi opinie Seimasu w sprawie przyjęcia aktów prawnych Unii Europejskiej²⁰).

Ciekawym i nietypowym rozwiązaniem jest możliwość powołania na gruncie niemieckiej Ustawy Zasadniczej Izby Europejskiej (art. 52 ust. 3a). Bundesrat może utworzyć Izbę Europejską, której przedmiotem zainteresowania będą sprawy Unii Europejskiej. Uchwały tej wyspecjalizowanej w sprawach europejskich Izby byłyby traktowane na równi z uchwałami Bundesratu. Uprawnienie do powołania specjalnej izby parlamentarnej jest przejawem oddziaływania Unii Europejskiej na realizację funkcji kreacyjnej przez parlament. W ramach wypełniania funkcji kreacyjnej można też wyróżnić wymienione już kompetencje do powoływania w parlamencie specjalnych komisji do spraw Unii Europejskiej (na przykład Litwa, Niemcy, Francja).

Część „europejskich” postanowień konstytucyjnych odnosi się do szeroko rozumianych kwestii związanych z wyborami:

- *incompatibilitas* (Austria, art. 59, art. 92 ust. 2, art. 122 ust. 5);

- wyborów do Parlamentu Europejskiego (Szwecja, rozdz. 8 § 2; Portugalia, art. 15; Austria, art. 6 ust. 4 i ust. 18, art. 23a i 23b; Bułgaria, art. 42 ust. 3; Rumunia, art. 38; Węgry, art. XXIII);

- wyborów członków instytucji europejskich (Austria, art. 23c);

- czynnego i biernego prawa wyborczego przysługującego obywatelom UE w wyborach samorządowych (Rumunia, art. 16 ust. 4).

Europeizacja konstytucji państw członkowskich dostrzegalna jest również w kwestiach związanych z prawem Unii Europejskiej. Postanowienia konstytucyjne odnoszą się bowiem między innymi do:

- implementacji aktów prawnych Unii Europejskiej do wewnętrznego porządku prawnego (Portugalia, art. 112 ust. 8);

- relacji między prawem krajowym a prawem UE (Litwa, pkt 2; Rumunia, art. 148 ust. 2);

²⁰ Pkt 3 aktu konstytucyjnego Republiki Litewskiej z dnia 13 lipca 2004 roku — O członkostwie Republiki Litewskiej w Unii Europejskiej, stanowiącego część składową Konstytucji Litwy (art. 150 Konstytucji).

— badania zgodności prawa krajowego (ustaw, uchwał) z prawem Unii Europejskiej przez Trybunał Konstytucyjny (Cypr, art. 140);

— wniesienia skargi do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z powodu naruszenia zasady subsydiarności przez jakikolwiek akt ustawodawczy Unii Europejskiej (Niemcy, art. 23 ust. 1a; Francja, art. 88-6; Austria, art. 23h);

— obowiązywania prawa Unii Europejskiej w krajowym porządku prawnym („Nie może wejść w życie żadna ustawa ani inny akt normatywny sprzeczny ze zobowiązaniami Szwecji, wynikającymi z Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności”, rozdz. 2 § 19).

Można wyodrębnić także postanowienia konstytucyjne, które odnoszą się do procedury i zakresu przekazania organom Unii Europejskiej prawa do podejmowania decyzji (Szwecja, rozdz. 10 § 5: „W ramach współpracy z Unią Europejską Riksdag może przekazać organom Unii Europejskiej prawo do podejmowania decyzji, o ile nie dotyczą one zasad ustroju państwowego”) oraz współdziałania we wspólnej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Unii Europejskiej (Austria, art. 23j).

Część konstytucji państw członkowskich UE zawiera ponadto rozwiązania dotyczące się integracji europejskiej. Ustrojodawcy przygotowywali się już do stworzenia prawnych podstaw funkcjonowania w Unii Europejskiej i ustalenia pewnych konstytucyjnych ram przynależności do tej organizacji międzynarodowej (Czechy, art. 62 lit. l, art. 87 ust. 1 lit. l, m; Słowacja, art. 7 ust. 2²¹; Grecja, art. 28; Łotwa, art. 68; Rumunia, art. 148 ust. 1). Do rozwiązań integracyjnych można zaliczyć unormowanie szwedzkie, w którym oznajmia się, że „Szwecja jest członkiem Unii Europejskiej” (rozdz. 1 § 10).

Jednym z ważniejszych zobowiązań państw członkowskich UE jest wprowadzenie wspólnej waluty euro. Z tego względu europeizacja konstytucji dotknęła również tego ważkiego aspektu funkcjonowania państwa w Zjednoczonej Europie. I tak w konstytucjach pojawiają się unormowania odnoszące się do:

— unii monetarnej (Grecja, art. 80 ust. 2; Rumunia, art. 137 ust. 2),

— Europejskiego Banku Centralnego (Niemcy, art. 88) i

— zapobiegania nadmiernemu deficytowi budżetowemu w strefie euro (Hiszpania, art. 135²²).

Last but not least należy wskazać kompetencje odnoszące się do kwestii szeroko rozumianych praw człowieka czy praw przysługujących obywatelom UE. Część z tych przepisów wpisuje się w wymienione wcześniej uprawnienia wyborcze, inne natomiast tyczą się wprost praw człowieka (na przykład europejski nakaz areszto-

²¹ W przeciwieństwie do Konstytucji RP klauzule integracyjne odwołują się *expressis verbis* do Unii Europejskiej, czyli do nabycia członkostwa w UE, a nie do organizacji międzynarodowej lub organu międzynarodowego, jak stanowi krajowa regulacja w art. 90 ust. 1. Pod tym względem „europejskość” konstytucji naszych sąsiadów stoi względem polskiego unormowania na nieco wyższym poziomie.

²² „Państwo i wspólnoty autonomiczne nie mogą dopuścić do tego, by deficyt strukturalny przekroczył limit ustalony — w tym wypadku — przez Unię Europejską dla jej państw członkowskich”.

wania — Francja, art. 88-2; Portugalia, art. 33 ust. 5) czy uczestnictwa obywateli UE w pracach samorządu (na zasadach określonych w ustawie — Łotwa, art. 101).

ZAKOŃCZENIE

Europeizacja nie dotknęła w sensie formalnym polskiej konstytucji mimo prób zmiany tego stanu rzeczy i podjęcia kilku prób nowelizacji Ustawy Zasadniczej w zakresie odnoszącym się do uczestnictwa RP w Unii Europejskiej. Wszystkie te starania okazały się nieskuteczne. Konstytucja RP charakteryzuje się zatem anonimowością w sprawach integracji europejskiej. Tymczasem w polskim piśmiennictwie zwraca się uwagę na celowość „europeizacji” konstytucji przez wprowadzenie pewnych rozwiązań odnoszących się między innymi do: europejskiej funkcji władzy ustawodawczej²³, prawa wyborczego²⁴ czy wskazania, że sądy w ramach działalności orzeczniczej zobowiązane są do przestrzegania zarówno prawa krajowego, jak i europejskiego²⁵.

Europeizacja objęła natomiast liczne regulacje prawne interesujące z punktu widzenia ustawodawcy konstytucyjnego. Nie jest to jednak europeizacja konstytucji *sensu stricto*, a jeśli już, wyłącznie *sensu largo*. Ustawy będące wynikiem europeizacji prawa krajowego²⁶ są bowiem rozwinięciem norm konstytucyjnych, zaliczane są do szeroko rozumianego prawa konstytucyjnego, ale regulacjami konstytucyjnymi nie są. Nie korzystają zatem z najwyższej mocy prawnej i nie są wzorcem konstytucyjnym w procesie badania konstytucyjności prawa, lecz są przedmiotem tego procesu. Ich treść wpływa jednak na postrzeganie prawa europejskiego i jego znaczenie w systemie prawa krajowego — te akty prawne służą unikaniu kolizji norm krajowych i europejskich oraz zapobiegają potencjalnym konfliktom związanym ze stosowaniem współegzystujących systemów prawnych; mogą wpływać i wpływają więc na interpretację norm konstytucyjnych.

Konstytucja RP nie jest zatem zupełnie obojętna na prawo europejskie. Choć brak w niej bezpośrednich odniesień do prawa europejskiego, można odnieść odesłania do prawa międzynarodowego²⁷, spośród których kilka odsyła do rozwiązań europejskich (art. 9, art. 90 i 91, art. 55). Europeizacja Ustawy Zasadniczej następuje obecnie w sposób pośredni przez proces dokonywania redefinicji i interpretacji niektórych jej postanowień „w duchu” prawa europejskiego.

²³ D. Lis-Staranowicz, J. Galster, *op. cit.*, s. 44; M. Serowaniec, *Europeizacja tradycyjnych funkcji polskiego parlamentu w świetle postanowień traktatu z Lizbony oraz ustawy kooperacyjnej z 8 października 2010 roku*, „Studia Iuridica Torunensia” 2014, nr 4, s. 355.

²⁴ D. Lis-Staranowicz, J. Galster, *op. cit.*, s. 37.

²⁵ J. Szymanek, *op. cit.*, s. 18.

²⁶ Wśród których przykładowo można wskazać: kodeks wyborczy, ustawę kooperacyjną.

²⁷ Zob. M. Masternak-Kubiak, *Odesłania do prawa międzynarodowego w Konstytucji RP*, Wrocław 2013.

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 11 maja 2005 roku (sygn. K 18/04) wskazał, że podstawowe zasady konstytucyjne określone w preambule (demokracja, poszanowanie praw jednostki, współdziałanie władz, dialog społeczny oraz zasada pomocniczości) „należą jednocześnie do fundamentalnych założeń funkcjonowania Wspólnot i Unii Europejskiej”. W nauce prawa konstytucyjnego zaś znalazło wyraz przekonanie, że „pozwała to na wydobycie z postanowień *Wstępu* generalnego odesłania do wspólnej tradycji krajów europejskich”²⁸. W uzasadnieniu wyroku z dnia 24 listopada 2010 roku (sygn. K 32/09) Trybunał Konstytucyjny zwrócił uwagę, że wartości znajdujące wyraz w Konstytucji RP i w traktacie z Lizbony wyznaczają tożsamość aksjologiczną Polski i Unii Europejskiej.

Europeizacja z pewnością wpływa na treść i rozumienie zasad konstytucyjnych. Członkostwo w Unii Europejskiej odpowiada bowiem za osłabienie znaczenia zasady przedstawicielskiej formy sprawowania władzy, ogranicza również zakres stanowienia prawa krajowego. Członkostwo w UE wymusza ponadto przestrzeganie wartości europejskich (które są obecnie tożsame z wartościami krajowymi) i redefiniuje „przedeuropejskie” rozumienie suwerenności. Trybunał Sprawiedliwości Wspólnoty Europejskiej zwrócił uwagę, że państwa członkowskie, przekazując niektóre swoje kompetencje Wspólnocie (obecnie Unii Europejskiej), wyposażając je w odrębne instytucje, osobowość i zdolność prawną oraz tworząc system norm prawnych obowiązujących zarówno obywatele tych państw, jak i nie same, ograniczyły w niektórych materiach swoje prawa suwerenne²⁹. Z tego też względu konstytucja państwa członkowskiego w Unii przestaje być aktem tworzonym w sposób samodzielny i nieskrępowany przez państwo, a jej treść musi uwzględniać oddziałujące na prawo krajowe idee europejskie³⁰.

Niewystępowanie bezpośrednich odniesień w treści Konstytucji RP do członkostwa Polski w Unii Europejskiej negatywnie wpływa na znaczenie tego aktu, obniżając jego siłę i rangę. Źródłem prawa i wzorcem legalności w wielu przypadkach staje się przez to prawo europejskie, gdyż nasza konstytucja nie zawiera odpowiednich rozwiązań mogących być podstawą oceny stanów faktycznych i prawnych³¹. Bez względu na zaawansowanie procesu europeizacji Konstytucji RP obowiązuje dyrektywa „prounijnej wykładni konstytucji”, czyli imperatyw respektowania prawotwórstwa europejskiego i przyznania mu pierwszeństwa w przypadku kolizji z ustawodawstwem krajowym³².

²⁸ Zob. L. Garlicki, *Uwagi do Wstępu do Konstytucji RP*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 5, red. L. Garlicki, Warszawa 2007, s. 14.

²⁹ Orzeczenie Trybunału Wspólnot w sprawie *Ven Gend en Loos c/Nederlandse Tarief Commissie* z 1963 roku, sygn. 26/62.

³⁰ J. Szymanek, *O potrzebie...*, s. 7.

³¹ J. Galster, *O deprecjacji konstytucji narodowej*, [w:] *Konstytucjonalizm włoski i polski w aktualnych fazach ich przemian*, red. Z. Witkowski, Toruń 2005, s. 153–159.

³² J. Szymanek, *Uwagi na temat euro-nowelizacji Konstytucji RP*, „*Studia Prawnicze*” 2010, nr 1 (183), s. 10–11.

THE EUROPEANISATION OF THE CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF POLAND AGAINST THE SOLUTIONS IN OTHER EUROPEAN UNION MEMBER STATES

Summary

The Constitution of the Republic of Poland turned out to be such a universal legal Act, adapted to the changing legal reality, that after joining the EU, Poland only once faced the need to adapt its content to the normative solutions in force in the European Union. The Constitution may be further Europeanised in the future. The Constitution of the Republic of Poland is not completely indifferent to European law; references to international law can be found and its Europeanisation is now taking place indirectly. The subject of consideration in the present article will be to determine the meaning of the term “Europeanisation” as well as to discuss whether the Constitution of the Republic of Poland is a “European” constitution, especially in comparison with the “European” solutions present in fundamental laws of other member states, and whether the state of Europeanisation of the Constitution of the Republic of Poland can be considered satisfactory.

Keywords: Constitution, European Law, Europeanisation, European integration

BIBLIOGRAFIA

- Balicki R., *Zagadnienie „rozdziału europejskiego” w Konstytucji RP — uwagi de lege ferenda*, [w:] *Zasada pierwszeństwa stosowania prawa Unii Europejskiej w praktyce działania organów władzy publicznej RP*, red. M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, Wrocław 2015.
- Bałaaban A., *Stabilizująca i dynamizująca funkcja konstytucji*, [w:] *Zbiór materiałów na Sesję Wydziału Prawa US — 200-lecie Konstytucji 3 Maja*, Szczecin 1991.
- Chruściak R., *Procedury przystąpienia do Unii Europejskiej w pracach nad konstytucją*, „Państwo i Prawo” 2003, nr 5.
- Galster J., *O deprecjacji konstytucji narodowej*, [w:] *Konstytucjonalizm włoski i polski w aktualnych fazach ich przemian*, red. Z. Witkowski, Toruń 2005.
- Garlicki L., *Aksjologiczne podstawy reinterpretacji konstytucji*, [w:] *Dwadzieścia lat transformacji ustrojowej w Polsce*, red. M. Zubik, Warszawa 2018.
- Garlicki L., *Uwagi do Wstępu do Konstytucji RP*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 5, red. L. Garlicki, Warszawa 2007.
- Grzeszczak R., *Charakter i rozwój procesu europeizacji prawa polskiego*, „Prawo Europejskie w Praktyce” 2016, nr 3 (141).
- Kuczma P., *Wpływ prawa europejskiego na porządek konstytucyjny RP — wybrane problemy*, „Deutsch-Polnische Juristen-Zeitschrift” 2020, nr 1–2.
- Lis-Staranowicz D., Galster J., *O zjawisku europeizacji polskiego prawa konstytucyjnego*, „Przegląd Sejmowy” 2010, nr 2.
- Ławniczak A., *Konstytucja III RP a prawo europejskie*, „Przegląd Prawa i Administracji” 82, 2010.
- Łętowska E., *Multicentryczność współczesnego systemu prawa i jej konsekwencje*, „Państwo i Prawo” 2005, nr 4.
- Masternak-Kubiak M., *Odesłania do prawa międzynarodowego w Konstytucji RP*, Wrocław 2013.
- Przysucha M., *Konstytucjonalizacja i europeizacja prawa a powstanie nowego modelu sądowego stosowania prawa*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Administracji AJD w Częstochowie” 2015, nr 1 (11).

- Serowaniec M., *Europeizacja tradycyjnych funkcji polskiego parlamentu w świetle postanowień traktatu z Lizbony oraz ustawy kooperacyjnej z 8 października 2010 roku*, „Studia Iuridica Torunensia” 2014, nr 4.
- Szymanek J., *O potrzebie euro-nowelizacji Konstytucji RP*, „Studia Prawnicze” 2010, nr 1 (183).
- Szymanek J., *Uwagi na temat euro-nowelizacji Konstytucji RP*, „Studia Prawnicze” 2010, nr 1 (183).
- Witkowska-Chrzczonek K., *Konstytucyjnoprawny wymiar członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, [w:] *Prawo konstytucyjne*, red. Z. Witkowski, Toruń 2011.
- Wyrok SK z dnia 26 listopada 2008 r. w sprawie zgodności z porządkiem konstytucyjnym Republiki Czeskiej Traktatu z Lizbony (sygn. PL.US 19/08), przeł. i oprac. K. Witkowską-Chrzczonek, „Przegląd Sejmowy” 2009, nr 2.
- Ziółkowski M., *Anonimowa konstytucja. Dyskretna europeizacja (uwagi na tle procedury zmian Konstytucji Królestwa Niderlandów)*, [w:] *Europeizacja Konstytucji Państw Unii Europejskiej*, red. K. Kubaj, J. Wawrzyniak, Warszawa 2011.
- Żak J., *Postulowane zmiany Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w dobie europeizacji*, „Prawo” 317, 2015.